

KONKURENTNOST KULTURNIH I KREATIVNIH INDUSTRIJA U EU

COMPETITIVENESS OF CULTURAL AND CREATIVE INDUSTRIES IN THE EU

Natalija Zupičić-Floričić¹

Igor Cvečić² 

Marko Tomljanović³ 

DOI: <https://doi.org/10.31410/EMAN.2020.367>

Sažetak: Sektor kulturnih i kreativnih industrija (KKI) predstavlja jedan od najbrže rastućih sektora europskoga gospodarstva, sa značajnim udjelima u zaposlenosti i BDP-u. Aktivnosti ovoga sektora su većinom vezane za mala i srednja poduzeća, a koja predstavljaju ključne pokretače europskoga gospodarstva. Iz svega navedenoga je vidljivo značenje ovoga sektora za ostvarivanje konkurentnosti na razini EU-a. Problem istraživanja proizlazi iz poteškoća s kojima se KKI sektor suočava na razini EU-a, a koje su posebno vezane za prepreke u zakonodavnom okruženju te izazove digitalizacije. Cilj provedenog istraživanja je prezentirati teorijske aspekte kreativnih i kulturnih industrija u EU te provesti analizu ključnih značajki sektora i čimbenika njegove konkurentnosti. Svrha istraživanja je predložiti znanstveno utemeljene mjere kojima će osigurati daljnji napredak ovoga sektora na razini Unije.

Ključne riječi: EU, Kreativne industrije, Kulturne industrije.

Abstract: The Cultural and Creative Industries (CCI) sector is one of the fastest growing sectors of the European economy, with significant shares in employment and GDP. The activities of this sector are mostly related to small and medium-sized enterprises, which are key drivers of the European economy. From all the above, the importance of this sector for achieving competitiveness at the EU level is evident. The research problem stems from the difficulties faced by the CCI sector at EU level, which are particularly related to obstacles in the legislative environment and the challenges of digitization. The aim of the research is to present the theoretical aspects of creative and cultural industries in the EU and to analyze the key features of the sector and the factors of its competitiveness. The purpose of the research is to propose science-based measures to ensure the further progress of this sector at union level.

Keywords: EU, Creative industries, Cultural industries.

1. UVOD

Sektor kulturnih i kreativnih industrija (KKI) predstavlja jedan od najbrže rastućih sektora europskoga gospodarstva. EU je prepoznala važnost ovoga sektora te kao misiju odredila unaprjeđenje njegove konkurentnosti, razvoja i ključnih performansi, s krajnjim ciljem doprinosa daljnjem razvoju cjelokupnog europskog gospodarstva. Problem istraživanja proizlazi iz poteškoća s kojima se KKI sektor suočava na razini EU-a, a koje su posebno vezane za prepreke u zakonodavnom okruženju te izazove digitalizacije. Cilj provedenog istraživanja je prezentirati teorijske aspekte kreativnih i kulturnih industrija u EU te provesti analizu ključnih značajki

¹ University of Rijeka, Faculty of Economics and Business, Ivana Filipovića 4, 51000 Rijeka, Republic of Croatia

² University of Rijeka, Faculty of Economics and Business, Ivana Filipovića 4, 51000 Rijeka, Republic of Croatia

³ University of Rijeka, Faculty of Economics and Business, Ivana Filipovića 4, 51000 Rijeka, Republic of Croatia

sektora i čimbenika njegove konkurentnosti. Svrha istraživanja je predložiti znanstveno utemeljene mjere kojima će osigurati daljnji napredak ovog sektora na razini EU-a.

Rad se sastoji od šest međusobno povezanih poglavlja. Nakon uvodnih razmatranja i definiranja ključnih elemenata istraživanja, rad je nastavljen prezentacijom ključnih teorijskih aspekata kreativnih i kulturnih industrija u EU. Istraživanje je nastavljeno analizom ključnih pokazatelja KKI sektora te prezentacijom mjera nužnih za njegovo unaprjeđenje na razini EU. Istraživanje završava smjernicama za buduća istraživanja te zaključkom, koji predstavlja sintezu ključnih spoznaje provedenoga istraživanja.

2. TEORIJSKA UTEMELJENOST KULTURNIH I KREATIVNIH INDUSTRIJA U EU

Određivanja ključnih karakteristika i elemenata KKI sektora je veoma složeno te se pristupi njegova određivanja razlikuju između međunarodnih organizacija. S obzirom na njegovu slojevitost i razlike u definiranju, još uvijek ne postoji jedinstveni pristup. Neki od najvažnijih načina definiranja KKI sektora su analizirani u nastavku rada.

UNESCO (2009) određuje KKI sektor kroz međudjelovanje šest ključnih područja, i to (1) kulturna i prirodna baština; (2) izvedbe i festivali; (3) vizualne umjetnosti i obrti; (4) knjige i izdavaštvo; (5) audiovizualni i interaktivni mediji, te (6) dizajn i kreativne usluge. Nadalje, UNCTAD (2008) definira KKI djelatnosti „kao cikluse stvaranja, proizvodnje i distribucije roba i usluga koje koriste kreativnost i intelektualni kapital kao primarne inpute. Ove djelatnosti obuhvaćaju niz aktivnosti koje intenzivno koriste kreativne vještine i mogu generirati prihode kroz trgovinu i intelektualna vlasnička prava”.

Sustavno izučavanje zakonitosti i karakteristika KKI sektora na europskoj razini započelo je 2006. godine u okviru studije *Ekonomija kulture*, a koja kulturni sektor dijeli na neindustrijski (uže umjetničke djelatnosti) i industrijski dio (kulturni proizvodi za masovnu reprodukciju - film, knjiga itd.). U kreativnom sektoru, kultura postaje kreativni input u proizvodnji ne-kulturnih dobara te uključuje aktivnosti kao što su dizajn, arhitektura i oglašavanje (KEA, 2006). Sve navedeno je prikazano u Tablici 1.

Europska komisija (2010) u Zelenoj knjizi pod naslovom *Oslobađanje potencijala kulturnih i kreativnih industrija* određuje kulturne industrije kao one „koje proizvode i distribuiraju robu ili usluge koje su, tijekom vremena u kojem su razvijene, prepoznate kao one koje posjeduju specifična obilježja, koristi ili svrhu koja utjelovljuje ili prenosi kulturne izraze, bez obzira na komercijalnu vrijednost koju možda imaju. Osim tradicionalnih umjetničkih sektora (izvedbene umjetnosti, vizualne umjetnosti, kulturna baština – uključujući javni sektor), one uključuju film, DVD i video, televiziju i radio, video igre, nove medije, glazbu, knjige i izdavaštvo“. S druge strane, kreativne industrije su određene kao „one industrije koje koriste kulturu kao input i imaju kulturnu dimenziju, iako su njihovi rezultati uglavnom funkcionalni. Kreativne industrije uključuju arhitekturu i dizajn i ostale djelatnosti koje integriraju kreativne elemente u šire procese kao i podsektore poput grafičkog dizajna, modnog dizajna ili oglašavanja“. *Izvještavanje o kretanjima u KKI sektoru na razini EU provodi Europska komisija kroz Europski statistički sustav za kulturu (ESSnet Culture)* (Europska komisija, 2020).

Tablica 1. Kulturni i kreativni sektor sukladno studiji „Ekonomija kulture u Europi“

KRUGOVI	SEKTORI	PODSEKTORI	
UŽE UMJETNIČKO PODRUČJE	Vizualne umjetnosti	Obrti, Slikarstvo, Skulptura, Fotografija	KULTURNI SEKTOR
	Izvedbene umjetnosti	Kazalište, Ples, Cirkus, Festivali	
	Baština	Muzeji, Knjižnice, Arheološki lokaliteti, Arhivi	
KRUG 1: KULTURNE INDUSTRIJE	Film i video		
	TV i radio		
	Video igre		
	Glazba	Tržište snimljene glazbe, Živa izvedba glazbe, Prihodi udruga od naplate korištenja autorskih prava u glazbenom sektoru	
	Knjige i izdavaštvo	Izdavanje knjiga, Izdavanje novina i časopisa	
KRUG 2: KREATIVNE INDUSTRIJE I AKTIVNOSTI	Dizajn	Modni dizajn, Dizajn interijera, Grafički dizajn, Produkt dizajn	KREATIVNI SEKTOR
	Arhitektura		
	Oglašavanje		
KRUG 3: POVEZANE INDUSTRIJE	Proizvođači PC-a, MP3 playera, industrija mobilnih uređaja itd.		

Izvor: Prerađeno prema: KEA European affairs (2006)

3. ANALIZA EUROPSKOG SEKTORA KULTURNIH I KREATIVNIH INDUSTRIJA

Prema podacima Eurostata (2018) KKI sektor zapošljava 8,7 milijuna radnika, što čini 3,8% ukupne zaposlenosti te pridonosi ostvarenju 4,2% BDP-a Unije. Podaci Eurostata (2018) također ukazuju kako najveći udio zaposlenih u ovome sektoru ima Estonija (5,5%), dok je udio najmanji u Rumunjskoj (1,6%). Također, ovaj sektor je karakteriziran povoljnom obrazovnom strukturom, pri čemu 59% zaposlenih imaju visoko obrazovanje, 8% niže, a oko 33% zaposlenih je sa srednjom razinom obrazovanja.

Kao i u ostalim sektorima, djelatnosti u ovome se temelje na aktivnostima malih i srednjih poduzeća. Pritom, poduzeća KKI sektora čine 5% ukupnih europskih malih i srednjih poduzeća, ostvaruju više od 20 milijardi eura dodane vrijednosti te promet od 475 milijardi eura (otprilike 1,7% ukupnoga prometa na razini EU-a). Najveći broj poduzeća povezanih s aktivnostima KKI sektora imaju Švedska (7,6%) i Nizozemska (7,3%) (Eurostat, 2018). U strukturi KKI poduzeća dominiraju ona iz arhitekture, dizajna i fotografije, a koja čine 51% ukupnog broja poduzeća u ovom sektoru. Analiza dodane vrijednosti poduzeća KKI sektora upućuje na dominaciju (1) arhitekture, dizajna i fotografije; (2) kreiranja programa i emitiranja te aktivnosti novinskih agencija, te (3) izdavaštvo, kao ključnih djelatnosti, a kojima se ostvaruje 63% dodane vrijednosti sektora. Uz njih, značajne vrijednosti se ostvaruju tiskanjem i reprodukcijom snimljenih medija, itd., te kroz film, TV, glazbu i najam snimljenih materijala (Eurostat, 2018). Prema podacima Eurostata (2019), građani EU troše 2,8% svojih raspoloživih primanja na kulturu. Ipak, uzevši u obzir značajne razlike u gospodarskoj i socijalnoj situaciji u zemljama članicama EU-a, ove se vrijednosti uvelike razlikuju, pa tako stanovnici Švedske za ove namjene izdvajaju 5% svojih primanja, dok je navedena vrijednost u Bugarskoj na razini od samo 1,7%.

Prethodno analizirani podaci nesumnjivo ukazuju na značajan položaj i važnost KKI sektora za europsko gospodarstvo. Također, postoji čitav niz čimbenika kojima se može izražavati konkurentnost sektora. Neki od najznačajnijih su financiranje, ljudski resursi, tržišta i potrošači, suradnja i umrežavanje, inovacije i digitalizacija, internacionalizacija i međunarodna trgovina, te prava intelektualnog vlasništva.

Kao što je slučaj i kod većine ostalih malih i srednjih poduzeća, tako su poduzeća KKI sektora u najvećoj mjeri suočena sa problemom pristupa financiranju. KMU Forschung Austria (2016) kao glavne razloge takvog stanja ističe njihovu veličinu, nedostatak znanja potrebnih za poslovno planiranje i financijski menadžment, veći stupanj rizika s obzirom na potražnju proizvoda, značajan udio nematerijalne imovine i intelektualnog vlasništva te veliku ovisnost o javnom financiranju. Upravo specifičnost ovoga sektora najčešće rezultira i niskim stupnjem spremnosti banaka za odobravanjem zajmova. Prema podacima Europske komisije (2013), u strukturi financiranja poduzeća KKI sektora dominiraju vlastita ušteđevina te subvencije javnih vlasti, kao i donacije privatnih osoba i organizacija. S druge strane, najniži udio zauzimaju fondovi rizičnoga kapitala, sredstva prikupljena grupnim financiranjem (*crowdfunding*) te ostale vrste zajmova.

Vezano za područje ljudskih potencijala, KKI sektor je specifičan s obzirom da zapošljava radnike koji moraju imati određena i specifična poduzetnička i kreativna znanja. Od ukupnog broja europskih studenata, 12,2% je bilo uključeno u umjetnička i humanistička područja tj. stjecalo je znanja koja su potrebna ovom sektoru (Eurostat, 2018). Imajući na umu navedenu obrazovnu strukturu, zaposlenici u KKI sektoru se suočavaju s mnogim izazovima, a među kojima je potrebno istaknuti povezivanje umjetničkog i poduzetničkog znanja, nedostatak naprednih informacijsko-komunikacijskih vještina te nepoznavanje zakonodavstva u području prava intelektualnog vlasništva, a koje je usko povezano s djelatnostima u ovom području. Oko 2/3 ukupne prodaje poduzeća u KKI sektoru otpada na druga poduzeća, dok je ostatak usmjeren prema kućanstvima (KMU Forschung Austria, 2016). Zbog navedenih razloga te lokalne orijentacije djelatnosti, razjedinjenost europskoga tržišta (zbog kulturnih razlika, jezika itd.) te rastućih troškova internacionalizacije (posebno u području marketinga i distribucije), ova se poduzeća u većini slučajeva orijentiraju na lokalna tržišta, a što uvelike ograničava njihov globalni uspjeh i ostvarivanje međunarodne konkurentnosti.

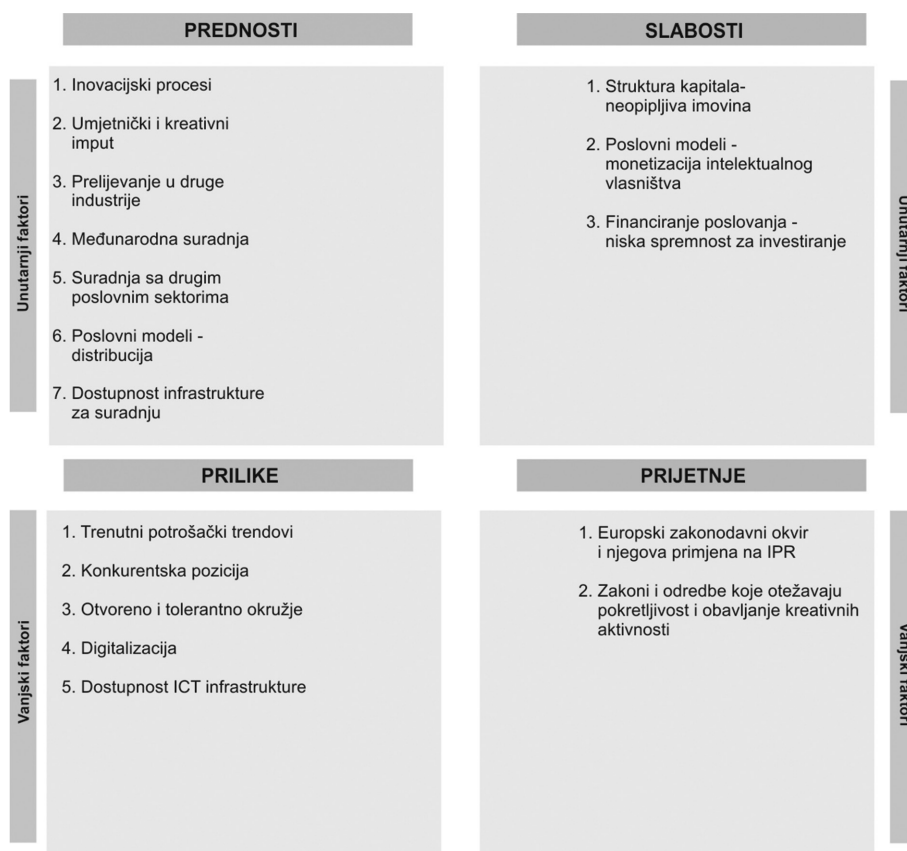
S obzirom na svoju strukturu, poduzeća KKI sektora karakterizira visoki stupanj specijalizacije. Takva situacija zahtijeva razvijanje suradnje i umrežavanje s ostalim poduzećima, u svrhu stvaranja novih i složenijih proizvoda, a što se može ostvariti npr. udruživanjem u klastere. Takva klasterizacija se provodi suradnjom sa srodnim poduzećima te visokoobrazovanim pojedincima, a što u konačnici rezultira nastankom inovativnih i kreativnih ekosustava, karakterističnih za velike aglomeracije (npr. London, Oslo, itd.). Uz stvaranje međusobne suradnje, razvoj i konkurentnost poduzeća KKI sektor potiče i Europska komisija kroz strategije pametne specijalizacije te Europski savez kreativnih industrija, kroz različite inicijative.

KKI sektor je uvelike povezan sa inovativnim rješenjima te je kao takav osjetljiv na znanstveno-istraživačke aktivnosti na području EU te na vrijednost javnih izdavanja za istraživanje i razvoj, obrazovanje te ostale suvremene izvore gospodarskoga rasta. Razvidne su značajne razlike između pojedinih zemalja članica u ovome segmentu (Eurostat, 2020), a što zasigurno ima i utjecaj na poduzeća u KKI sektoru. Naime, nova tehnološka rješenja stvaraju nove i složenije zahtjeve potrošača, a čemu se KKI sektor mora prilagoditi te zadovoljiti njihove potrebe. KKI

sektor predstavlja predvodnika u digitalizaciji, a koja ovome sektoru omogućuje snižavanje proizvodnih troškova, uključivanje u nove kanale distribucije i razvoj naprednih poslovnih modela.

Pravo intelektualnog vlasništva, njegova složenost te nedovoljna usklađenost na području EU-a, predstavljaju jedan od ključnih problema s kojima se poduzeća KKI sektora suočavaju. Prema Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske (2019) „*intelektualno vlasništvo se odnosi se na proizvode ljudskog uma koji u poslovnom smislu predstavljaju nematerijalnu imovinu. Iako neopipljivo, intelektualno vlasništvo ima sve karakteristike imovine, te se može kupiti, prodati, licencirati, zamijeniti, pokloniti ili naslijediti, kao i svako drugo vlasništvo*“. Za poduzeća KKI sektora posebnu važnost imaju autorska prava, koja prema Svjetskoj organizaciji za intelektualno vlasništvo (WIPO, 2019) podrazumijevaju „*prava koja kreatori imaju nad svojim književnim i umjetničkim djelima. Segmenti obuhvaćeni autorskim pravima kreću se od knjiga, glazbe, slika, skulptura i filmova, do računalnih programa, baza podataka, oglasa, karata i tehničkih crteža*“. Premda je rezultirala značajnim prednostima za poduzeća u ovome sektoru, digitalizacija je skrenula pažnju i na čitav niz izazova, a među kojima dominira piratstvo. Najnovija istraživanja ukazuju kako na razini EU-a, uvoz krivotvorenih proizvoda čini cca. 5% ukupnog uvoza tj. otprilike 85 milijardi eura, a što generira gubitak od oko 800.000 radnih mjesta te 14,3 milijarde eura poreznih prihoda. EU poduzima značajne aktivnosti u ovom području, a jedan od koraka je učinjen i 2015. godine akcijskim planom pod naslovom *Prema modernom, europskijem okviru autorskih prava*.

Uvažavajući prethodno analizirane karakteristike i ekonomsku vrijednost, KMU Forschung Austria je 2015. godine proveo SWOT analizu KKI sektora, a čiji su ključni rezultati prikazani na Slici 1.



Slika 1. SWOT analiza KKI sektora u EU

Izvor: KMU Forschung Austria, 2016

Pritom, kao najveće snage sektora identificirani su inovativnost, spremnost na suradnju, kreativni proizvodi te infrastruktura, dok su kao najveće slabosti istaknuti pristup financiranju te zakonodavni okvir u području intelektualnog vlasništva. Rezultati analize upućuju i na prilike KKI sektora, s posebnim naglaskom na potrošačke trendove, konkurentsku poziciju, digitalizaciju, dostupnost ICT-a te otvoreno i tolerantno okruženje. U konačnici, moguće je zaključiti kako će KKI sektor morati poduzeti značajne napore prema stalnoj prilagodbi tehnološkom napretku i očekivanjima potrošača, kao i poboljšanju regulatornog okvira za zaštitu intelektualnog vlasništva.

4. MJERE I INSTRUMENTI POTPORE RAZVOJU SEKTORA KULTURNIH I KREATIVNIH INDUSTRIJ U EU

Uvažavajući važnost KKI sektora za europsko gospodarstvo te njegove najznačajnije izazove, EU kreira široki spektar instrumenata podrške namijenjenih jačanju konkurentnosti i unaprjeđenju sektora. Značajan napredak afirmaciji KKI⁴ sektora u EU je ostvaren reformama proizašlim iz Lisabonskoga ugovora i Ugovora o funkcioniranju EU-a, gdje članak 167 navodi kako je djelovanje EU usmjereno prema *“... poticanju suradnje između država članica te, prema potrebi, podupiranju i dopunjavanju njihovog djelovanja u čitavom nizu područja, a posebno poboljšavanju poznavanja i popularizacije kulture i povijesti europskih naroda, očuvanju i zaštiti kulturne baštine od europske važnosti, nekomercijalnoj kulturnoj razmjeni, umjetničkoj i književnom stvaralaštvu, uključujući i stvaralaštvo u audiovizualnom sektoru“*. Općenito, prema Dragičević Šešić i Stojković (2011), kulturna politika podrazumijeva skup državnih intervencija, s namjerom usmjeravanja ovog područja u određenom smjeru, s posebnim naglaskom na njegov razvoj, zaštitu te ostvarenje međunarodne prepoznatljivosti.

Različite mogućnosti financiranja i potpore KKI sektoru su dostupne kroz europske strukturne i investicijske fondove, a posebno kroz Europski fond za regionalni razvoj (ERDF), program OBZOR 2020 te ostale oblike potpore na razini EU-a. U razdoblju 2014. – 2020. godine ključni program potpore kulturi predstavlja okvirni program Kreativna Europa, s ukupnim proračunom od 1,4 milijarde eura (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (1), 2020). Nadalje, valja izdvojiti Monitor kulturnih i kreativnih gradova, Europsku mrežu kreativnih čvorišta (The European Creative Hubs Network, 2020), pilot projekt Creative Tracks (Europska komisija, 2020), te projekt Kulturni i kreativni prostori i gradovi (Cultural and Creative spaces and Cities, 2020). Smisao navedenih instrumenata je analiza i nadzor implementacije kulturnih i kreativnih politika, umrežavanje i prenošenje pozitivnih iskustava te omogućavanje transformacije gradova i javnih prostora putem kreativnosti. Osim navedenih instrumenata, podrška KKI sektoru se ostvaruje i putem Europskog saveza kreativnih industrija, koji svojim aktivnostima želi omogućiti KKI sektoru da postane generator konkurentnosti, zapošljavanja i strukturnih promjena u EU (European Creative Industries Alliance, 2020). Europski program teritorijalne suradnje (URBACT) pruža podršku gradovima u suočavanju s ključnim problemima i izazovima putem umrežavanja i prijenosa dobrih praksi i specifičnih programa kao npr. Kreativni klasteri u slabije naseljenim urbanim područjima, Kreativna prelijevanja za inovaciju, Kreativni duhovi itd. (Europska unija, 2019). Aktivnosti KKI sektora su u značajnoj mjeri usmjerene prema lokalnim zajednicama, gdje je kao vodeću inicijativu potrebno izdvojiti projekt Europske prijestolnice kulture⁵ (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2), 2020).

⁴ Na područje kulture se primjenjuje načelo supsidijarnosti, a koje prema Kandžiji i Cvečiću (2010) označava pružanje određene razine samostalnosti u odlučivanju nižim razinama vlasti.

⁵ U 2020. godini, europske prijestolnice kulture su Rijeka (Hrvatska) i Galway (Irska), a jedna od tri prijestolnice u 2021. godini je Novi Sad (Srbija).

5. PREPORUKE ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

Buduća istraživanja tematike KKI sektora na razini EU-a bi se trebala usmjeriti na kvantificiranje učinaka ovoga sektora na najvažnije makroekonomske pokazatelje i ostvarenje konkurentnosti u zemljama članicama EU-a. Ovakvim pristupom će se stvoriti čvrsti temelji za definiranje znanstveno utemeljenih strateških pravaca nužnih za unaprjeđenje sektora te za jačanje njegovih sposobnosti prilikom suočavanja s globalnim izazovima.

6. ZAKLJUČAK

KKI sektor predstavlja jedan od najbrže rastućih sektora europskog gospodarstva sa značajnim udjelima u zaposlenosti, BDP-u i novostvorenoj vrijednosti. Također, sektor je uvelike orijentiran na mala i srednja poduzeća te kreativne i obrazovane pojedince. Navedena situacija rezultira značajnim izazovima, a među kojima se ističe pristup financiranju i kapitalu, neophodnome za nesmetano poslovanje. Također, uzimajući u obzir njihovu strukturu i ograničenost financijskih sredstava, poduzeća ovog sektora se suočavaju i sa poteškoćama vezanima za sudjelovanje na međunarodnom tržištu i ostalim oblicima internacionalizacije. Ipak, u kontekstu globalizacije i sve snažnijeg razvoja digitalnih tehnologija, KKI sektor se našao pred najznačajnijim izazovom povezanim sa zaštitom prava intelektualnog vlasništva kao i s neusklađenosti te problematike na razini EU-a, a što zbog postupaka krivotvorenja i ostalih protuzakonitih radnji, uvelike usporava daljnji napredak sektora. Uvažavajući sve prethodno navedene probleme i izazove, EU u suradnji sa svojim članicama usmjerava sve veću pažnju izazovima sektora te putem mjera, akcijskih planova, strategija te financijskih instrumenata poduzima aktivnosti osiguranja održivosti i napretka KKI djelatnosti. Iako problematika KKI sektora zauzima sve veću pažnju ekonomskih teoretičara, još uvijek je prisutan nedostatak relevantnih istraživanja i strukturiranih modela njegova budućega rasta te osnaživanja konkurentnosti. Iz svega navedenoga proizlazi znanstveni doprinos ovoga istraživanja.

NAPOMENA

Ovaj rad je financiran sredstvima Sveučilišta u Rijeci za projekt ZP UNIRI 4/17.

LITERATURA

- Cultural and Creative Spaces and Cities (2020). Dostupno na: <https://www.spacesandcities.com/>
- Dragičević Šešić, M. & Stojković, B. (2011). *Kultura, menadžment, animacija, marketing*/Beograd, Srbija: Clio.
- Državni zavod za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske (2019). *O intelektualnom vlasništvu*. Dostupno na: <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/o-intelektualnom-vlasnistvu/>
- Europska komisija (2020). *ESSnet Culture*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/cros/category/knowledge-repository-statistical-domain/culture_en
- European Creative Industries Alliance (2020). Dostupno na: <http://eciplatform.eu/about-ecia/>
- Europska komisija (1) (2020). *Creative Tracks: Talent without frontiers*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/news/20170720-creative-tracks-talent-without-borders_en
- Europska komisija (2) (2020). *URBACT*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/atlas/programmes/2014-2020/czechia/2014tc16rfir003

- Europska komisija (2013). Survey on Access to Finance for cultural and creative sectors. dostupno na: http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/access-finance_en.pdf
- Eurostat (2020). Science, technology and innovation. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/science-technology-innovation/overview>
- Europska komisija (2010). Unlocking the potential of cultural and creative industries. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0183&from=HR>
- Eurostat (2019). Culture statistics- private expenditures on culture- Statistics Explained. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/44962.pdf>
- Eurostat (2018). Culture Statistics – Cultural Employment, Statistics explained. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/44958.pdf>
- Kandžija, V. & Cvečić, I. (2010). *Ekonomika i politika EU*, Rijeka, Republika Hrvatska: Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet.
- KEA European affairs (2006). *The Economy of Culture in Europe*. Dostupno na: http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf
- KMU Forschung Austria (2016). Boosting the competitiveness of cultural and creative industries for growth and jobs. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/18001/attachments/1/translations/en/renditions/pdf>
- Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (1), 2020. Program Europske unije – Kreativna Europa. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/ced/>
- Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2), 2020. Europska prijestolnica kulture (EPK). Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=9390>
- The European Creative Hubs Network (2020). Dostupno na: <http://creativehubs.net/>
- Ugovor o funkcioniranju EU (2010). Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A12016ME%2FTXT>
- UNESCO (2019), *Framework for Cultural Statistics 2009*. Dostupno na: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/unesco-framework-for-cultural-statistics-2009-en_0.pdf
- UNCTAD (2008). *Creative Economy Report 2008*. Dostupno na: https://unctad.org/en/Docs/ditc20082ceroverview_en.pdf
- World Intellectual Property Organization (WIPO) (2019). *Copyright*. Dostupno na: <https://www.wipo.int/copyright/en/>